

Генрик Дуда

«ПРОЩАННЯ З КРЕМЕНЦЕМ 1939» СТАНІСЛАВА БАЛІНСЬКОГО

„[...] *musi umrzeć w życiu, co ma powstać w pieśni*” [20, 133]
(«[...] Він мусить померти в житті, щоб повернутися в пісні»)

У статті йдеться про життя і творчість Станіслава Балінського (1898–1984), польського поета, письменника, дипломата і активіста у вигнанні. Автор розкриває зв'язки митця з містом Кременець та родиною Словацьких; здійснює стислий огляд його творів. Особлива увага приділяється детальному аналізу вірша «Прощання з Кременцем 1939» („*Pożegnanie z Krzemieńcem 1939*”) С. Балінського. Автор доходить висновку про те, що цей твір слід розглядати як символічну частину, а саме — як прощання з романтичним минулим („*przeszłość romantyczna*”). Кременець в цьому вірші постає не тільки як реальне польське місто перед Другою світовою війною, а і як символ всієї країни, зруйнованої ворогом.

Ключові слова: Станіслав Балінський, Кременець, «Прощання з Кременцем 1939».

Коли Марія Данилевич-Зелінська пригадує 1939 р. у Кременці, завжди згадує постать малого Славка, сина Францішка Мончака [10, 92] — професора Кременецького колегіуму, який рішуче стверджував, що справжнім жителем Кременця був лише той, хто, як і Словацький, і він сам, народився біля підніжжя Бони, в мурах Колегіуму, кому колискову співали солов'ї із Черчі, хто на власні очі бачив відьом, які справляли свої шабаші в руїнах замку на Боні, де зовсім недавно, за його — Славка — пам'яті знайшли зламану мітлу, зовсім непридатну для нових польотів [11, 77].

За цим критерієм Станіслав Балінський не повинен вважатися жителем Кременця. Існує, однак, дуже багато приводів для того, щоб цього поета та його вірші згадати в історичних будівлях Кременецького колегіуму та Садиби Словацького. Хотілось би спочатку пригадати, що дружиною Міхала Балінського, професора Віленського університету та поетового діда [33], була Софія Снядецька (1798–1880), дочка Єнджея Снядецького. Софія та Міхал Балінські мешкали в Яшунах, куди часто навідувалась її сестра Людвіка, до якої із Вільна приїжджав закоханий Юліуш Словацький. «*Перебування Словацького в Яшунах погано документоване, не підлягає, однак, сумніву, що поміж 1825 та 1828 рр. він саме там багаторазово відвідував Балінських із різними нагодами та в різні пори року*» [27, 189]. Згадані сімейні зв'язки були постійно живі в мистецькій садибі Балінських. „*Nasza kuchnia z Jaszun, Ludwika Śniadecka, / O której tak nam wiele mówiono od dziecka [...]*» («Наша кухня із Яшунів, Людвіка Снядецька, /

Про яку так багато нам розповідали ще з малих літ»), — напише Станіслав Балінський у своєму зворушливому вірші «Земля з Яшунів» („*Ziemia z Jaszun*”), який увійшов до збірника «Велика подорож» („*Wielka podróż*”) [8, 87 — усі фрагменти творів Балінського подано за вказаним виданням. — Г. Д.]. Як і в інших «скамандритів», а особливо Вежинського, у поета «забрали» його рідну землю, оскільки «*попри те, що він родом із Варшави, завдяки сімейним зв'язкам його древнього роду він почував себе міцно зв'язаним з Вільном та Кременцем*» [22, 581]. Найважливішим, однак, приводом для того, щоб саме у Кременці згадувати Станіслава Балінського, є його поезія, а особливо вірш «Прощання з Кременцем 1939» („*Pożegnanie z Krzemieńcem 1939*”) — «*спогад про останню польську ніч, що він її провів у кременецькій садибі, який в уяві самого поета було оформлено як символічну містерію національної поезії*» [22, 577]. Як писав Вальдемар Смащ, Балінський — це «*[...] автор чи не найкращих ліричних віршів, які писалися польською мовою протягом цього століття*» [5, 215], і хоча він добре знаний у колах літературознавців та шанувальників поезії, слід наголосити, що в ширшому плані залишається невідомим поетом. Проте коли доведеться ознайомитися з його поезією, пізнати її смак, тоді не можна не поставити риторичного питання разом з Кшиштофом Рудзінським: «*[...] чи ми можемо миритися з тим, що в польській школі “відсутні” такі вірші, як “Прощання з Кременцем” чи “Варшавська колядка 1939”, зміст та краса яких здібні замінити всі уроки історії про польський вересень 1939 року, а з прекрасним “Розмарином”*

навряд чи можуть рівнятися найкращі книжки на тему легіонів» [26].

Мета статті — здійснити аналіз вірша «Прощання з Кременцем 1939» Станіслава Балінського.

Коли в 1984 р. було надруковано книжку «Скамандер 4. Дослідження творчості Станіслава Балінського» [31], редакторами якої стали Іренеуш Опацький та Марек Питайш, то Стефан Брикчинський у лондонській газеті «Польські новини та новини солдата» написав про неї, що як результат зусилля всіх авторів виникла важлива праця енциклопедичного характеру, яка на даний час є єдиним і багатим джерелом відомостей про особу поета. Після лектури четвертого тому «Скамандра» ми знаємо про нього [= С. Балінського] все. Але щоб пізнати його насправді, слід прочитати його поезії [37].

І хоча від дати появи цієї книжки минуло вже тридцять років, вважаю, що ми дуже далеко від того, аби сказати, що про життя та творчість Балінського знаємо все. З огляду на це, і надалі актуальним залишається згадане вище твердження: «щоб пізнати його насправді, слід прочитати його поезії». Тому однією із цілей статті є заохочення до прочитання віршів останнього «скамандрита».

Станіслав Балінський народився 2 серпня 1898 р. у Варшаві, а помер 12 листопада 1984 р. у Лондоні. Це був видатний поет, прозаїк, есеїст та дипломат. Він закінчив полоністику у Варшавському університеті та композицію у Вищому музичному училищі у Варшаві. З 1922 р. Балінський працював у Міністерстві закордонних справ, у тому числі в дипломатичних представництвах у Китаї, Бразилії та Ірані. Після подій 1939 р. він разом із польським урядом виїздить через Румунію спершу до Франції, а згодом до Великобританії. Під час II Світової війни Балінський працював у МЗС Республіки Польща на вигнанні. Після закінчення війни залишився в еміграції.

Поетична спадщина Балінського — це лише кілька поетичних збірок: «Вечір на Сході» („*Wieczór na Wschodzie*”, 1928), до якої увійшли вірші, що друкувалися в різних часописах з 1927 р., «Неспокій світу» („*Niepokój świata*”, 1939) — планована збірка, яку мали складати вірші 1928–1938 рр. (ті з них, які не були знищені, увійшли до післявоєнної збірки «Зібрані поезії 1927–1947» („*Wiersze zebrane 1927–1947*”), збірка «Велика подорож» („*Wielka podróż*”, 1941), «Питання совісті» („*Rzecz sumienia*”, 1942), «Той берег ночі» („*Tamten brzeg nocy*”, 1943), «Три поеми про Варшаву» („*Trzy poematy o Warszawie*”, 1945). Поезії, що склали вищезгадані збірки, а також ті, що друкувалися в Лондоні в польських часописах і «Емігрантських баладах та піснях»,

перевідавалися в одній збірці під заголовком «Зібрані поезії (1927–1948)» („*Wiersze zebrane (1927–1948)*”) [8].

Балінський був також автором оповідань, вміщених у збірках «Місто місяців» („*Miasto księżyców*”, 1942), «Талісмани та Ворожіння» („*Talizmany i Wróżby*”, Лондон, 1965), а також фейлетонів, що друкувалися в лондонських «Новинах» (частина цих творів увійшла до тому «Антракти» („*Antrakty*”, Лондон, 1978) [25], [див. 19]), а також в «Новинах польських та польського солдата» (про Балінського та «Польські новини та новини солдата» [25, 116]). Він є так само автором текстів щоденникового характеру, напр.: «Два вересні 1939 та 1940. Щоденник подій» (“*Two Septembers 1939 and 1940. A Diary of Events*”, Лондон, 1947), які написав під псевдонімом Стефен Балі (Stephen Baley).

Станіслав Балінський відомий і як перекладач віршів з різних мов: російської — твори Олександра Блока (поема „*Scytowie*” була надрукована у збірнику „*Wiersze zebrane*” [8, 279–281]); італійської — Франко Фортіні (вірш під заголовком „*Warszawa*” (оригінальний заголовок «*Varsavia*») [8, 299]); англійської, зокрема таких поетів, як Семюел Тейлор Колрідж, Лей Хант, Джордж Байрон та, насамперед, Джон Кітс [8, 282–298], [окреме видання: 18]. Здійснені Балінським переклади останнього оцінюються дуже високо. «Переклад Петркевіча, — читаємо в еміграційному часописі „*Kontynenty-Nowy Merkuriusz*”, — є дуже влучним, але йому бракує Кітсівської музики, яку відчуває Балінський».

Воєнні твори Станіслава Балінського користувалися великою популярністю. Наприклад, збірка «Велика подорож» тричі перевідавалась у Лондоні під час війни та один раз «для поляків у СРСР» [5], ще до того, як світ побачили «Зібрані поезії» із 1948 р. Невдовзі після Ялти у антології «Польська поезія 1939–1944» [24], виданій Спілкою польських патріотів у 1944 р. в Москві, було вміщено п'ять віршів Балінського («Варшавська колядка 1939», «Прощання з Кременцем 1939», «Врятування» („*Ocalenie*”), «Війна без пісень» („*Wojna bez pieśni*”), «Спроби» („*Próby*”). У перші роки після війни, здається, передрук окремих творів був можливим. Доказом цього може бути публікація в першому номері люблінського часопису «Камена» вірша «До польської поезії» („*Do poezji polskiej*”) С. Балінського із циклу „*Postój w Paryżu*” (том „*Wielka podróż*”) [12]. Згодом цензура витісняє прізвище поета з поля зору читацької публіки.

З огляду на те, що наша наукова конференція має назву «Діалог двох культур», варто наголосити на тому, що, на жаль (і я в цьому майже впевнений), текст «Варшавської колядки 1939» ніколи не перекладався українською мовою. Тут

хотілося б лише згадати, що цей вірш ще під час II Світової війни переклала російською мовою Анна Ахматова, оскільки він мав увійти до антології польської поезії російською мовою, яку планували випустити друком завдяки сприянню поляків. Про обставини виникнення ідеї видання цієї книжки ми дізнаємось завдяки свідченням Юзефа Чапського [9, 251; див.: 14, 129–130]. Однак, на жаль, цьому збірнику так і не судилось побачити світ. Вірш Балінського було надруковано тільки в 1999 р. у VII томі російськомовного видання «Зібраних творів» Анни Ахматової [2, 286], про що згодом згадувалося в журналі «Новая Польша» [3].

Із поетичного небуття Балінський виринув у 1982 р., коли на полицях книгарень з'явився збірник «Паломництво. Вибрані поезії 1928–1981», який опрацював Павел Герц [6]. З того часу почали вивчати художню спадщину поета. Найбільшу увагу творчості Балінського у своїх дослідженнях приділили Іренеуш Опацький та згуртована навколо нього група науковців із Сілезького університету в місті Катовіце. З огляду на тему нашої статті, дуже важливими є праці Еви Яскули, у тому числі її монографія «Поетичні мандрівки Станіслава Балінського» [16], а також стаття «Романтичні паралелі у “Великій подорожі” Станіслава Балінського» [17].

Вірш «Уже вечір, мій капітане...» („*Mój kapitanie, już wieczór...*”) С. Балінського дійшов до читачів завдяки виставі з однойменним заголовком, яку поставила Александра Концевіч разом з Театром на Таргувку (прем'єра відбулася 17 січня 1983 р.) [23, 104]. Титульну пісню, музику до якої написав Влодзімеж Корч, виконувала видатна польська співачка Слава Пшибильська. І хоча на той час пісня користувалася неабиякою популярністю, навряд чи публіка була свідомою того, хто був автором її тексту, та й взагалі нічого не знала про особу самого автора. Мені здається (а я зараз пишу про власне сприйняття цієї пісні у 80-ті роки минулого століття), що не тільки, як казав Словацький, серед «споживачів хліба» її тоді сприймали без урахування часу написання цього твору (II Світова війна), не кажучи вже про контекст творчості Балінського взагалі. Пошуковики Інтернету підказують лише, що поезії Балінського, у тому числі твір «Яка шкода» („*Jaka szkoda*”), виконував Лешек Длугош у краківській «Пивниці під Баранами». Це відбувалося ще до виходу в Польщі збірки «Паломництво», а тому на той час прізвище поета залишалося невідомим польським читачам. Слід наголосити, що Длугош виконував твори Балінського, не називаючи їх автора. Про це він розповідає у своєму інтерв'ю для часопису „*Przewodnik Katolicki*” [13].

Вірш «Прощання з Кременцем 1939» відкриває збірку «Велика подорож» (I видання, Лондон, 1941 р.). На початку своєї книжки автор вміщував ітинерарій цієї подорожі:

1939. Варшава—Кременець—Париж—Лондон.

1940. Париж—Анже—Лібуρν—береги Атлантики—Лондон.

1941. Лондон.

Визначений шлях цієї подорожі слід інтерпретувати у двох напрямках — реальному та символічному. Реальним є схематичний маршрут Балінського та багатьох його попутників із Варшави через Румунію на Захід. На мою думку, цілком можливо віднайти численні документи, які допомогли б детально описати деякі місця зупинок Балінського, а також певні події тощо. Я переконаний, що це, безсумнівно, була б захоплююча лектура. З іншого боку, складається таке враження, що ітинерарій має також, а може перш за все, символічний вимір. Подорож Балінського це немов повторення мандрівок видатних романтиків, а доля митця та його товаришів є паралеллю до долі романтиків. Саме в цьому контексті такий добір місць, особливо у 1939 р., здається не випадковим. Ми припускаємо або на основі деяких джерел достеменно знаємо, що між Кременцем і Римом були Збараж, Тернопіль, Заліщики [25, 55], Румунія, Угорщина, ймовірно, Югославія. Також відомо, що кордон з Румунією поет перетинав двічі та що це відбувалося згідно з «дорученням начальства МЗС 16 вересня, хоча тоді ще того самого дня він повернувся до Кременця, та 17 вересня, тоді, коли дізнався про вторгнення Червоної армії на територію України і вирішив вдруге пройти міст у Заліщиках, тепер вже назавжди» [25, 108]. Однак поет не написав щоденника зі свого паломництва. Коли він вирушив у цю «велику мандрівку», то описував не воєнну дійсність, а стан своєї душі. Балінський бачить, що його дотеперішній світ руйнується, й передчуває, що добігає кінця щось дуже важливе, щось, що він сам називає романтичним минулим. І хоча митець назавжди залишав Польщу, проходячи мостом через Черемош в Заліщиках („*I gdy za mną kraj cały walczył do ostatka, // Ja, z chmurną grupą ludzką, jak z Biblii wyjętą, Przekroczyłem granicę. Opuściłem Polskę. // Szliśmy przez most w milczeniu na rumuńską stronę [...]*”) («І коли за мною ціла держава боролася до кінця, // Я, разом із похмурою, немов із Біблії взятою, групою людей, Перетинав кордон. Залишав Польщу. // Ми мовчазно йшли мостом, на румунський бік [...]».) [із поеми „*Rzecz sumienia*” [8, 130]], слід наголосити, що зі своєю батьківщиною він символічно попрощався раніше, ще тоді, коли перебував у Кременці.

<i>Zaczęło się piątego dnia wojny o światcie:</i>	Це почалося п'ятого дня війни, на світанку:
<i>Urzędnikom państwowym w ciągu godzin paru</i>	Державним чиновникам протягом кількох годин
<i>W niewiadomym kierunku kazano wyjechać.</i>	Наказали виїхати в невідомому напрямку.
<i>Potocznie nazywano to ewakuacją.</i>	Це, як правило, називали евакуацією.
<i>Po pięciu dniach podróży, stępieli choć czujni,</i>	Після п'яти днів подорожі, отупіли, хоча уважні,
<i>Wysiedliśmy w Krzemieńcu. Tam żegnałem Polskę.</i>	Ми зупинилися в Кременці. Там я прощався з Польщею.

Найкращим доказом того, що такі ж відчуття переповнювали серця й думки не лише поета, а і його «товаришів-попутників», є чергові видання збірника поезій Балінського у воєнний період. Як зазначав Густав Герлінг-Грудзинський: сьогодні (у 1948 р. — Г. Д.), коли він сам згадує свій рідний край, його глибинно особиста лірика стає більш популярною та дуже для нас близькою [...] [15].

У вірші «Прощання з Кременцем 1939» можемо виділити дві частини. Перша має реалістичний і водночас дуалістичний характер. З одного боку, ми маємо Кременець — спокійне, «сповнене поезії» місто та його звичайних мешканців («якась старша пані»). Неначе в опозиції поет ставить Варшаву — столицю, з якої на Кременець «спливає пишність слави», з якої до Кременця прибувають «найвидатніші панове», «Уряд Славної Речі Посполитої». Кременчани («чесні люди») ще несвідомі війни, оскільки у їхньому місті ще «не чути відлуння війни», і вони «у тривожному хвилюванні питають про новини», просто хвилюються. А для тих, інших, «війна вже розпалася на західних дорогах»:

[...] <i>oni już wiedzieli i we krwi już czuli</i>	[...] вони вже знали та у своїй крові відчували
<i>Zagładę — i bezsilnie zaciskali pięście,</i>	Загибель — та стискали кулаки безсило,
[...]	[...]
<i>Bo ich wojna już tknęła ognistym piorunem</i>	Бо їх війна вже торкнулась вогненною блискавкою

<i>I szła za nimi groźnie, fatalnie, obłudnie;</i>	Та йшла за ними грізно, фатально, фарисейсько;
<i>Byli ognia i zniszczeń niedobrym zwiastunem.</i>	Були недобрим віщом вогню та руїни.

Друга частина вірша — це нічне видіння, в якому з'являються постаті минулого — «знайома Саллі», тобто Саломея Словацька, та «молодий Словацький; // Блідий, без рум'янів, в оксамитовому одязі». Це символічні імена та постаті, які разом із самим Кременцем викликають «романтичне минуле». Ліричний герой вірша — це *porte-parole* автора [17, 69], [31, 41], саме тому з цього видінні історія міцно переплітається з багатьма сімейними сюжетами: «померлі прабабусі, Софія та Людіка: // Саме приїхали із Яшунів старим дилжансом». Символом історії та родинних зв'язків є також постать Теофіла та його дружини, ймовірно, тут ідеться про Теофіла Янушевського, поетового дядька [21], [див. 34, 377], що «притулившись до поручнів, стоїть з похмурим обличчям, // якщо засвітити лампу, ти міг би побачити сльозинку в його оці». Романтичне минуле — це «І якийсь старий солдат у потертому мундирі, // Овіяний зимної Франції далекою згадкою». Цей світ спокою і мирного життя добігає кінця, бо вже

<i>Jutro dwie wielkie armie ten ogród stratią,</i>	Завтра дві армії витопчуть цей сад,
<i>I rozniosą tych ludzi z furją dramatyczną,</i>	Розтрощать цих людей з драматичною люттям,
<i>Oni to już odgadli i w sercu już czują,</i>	Це вони вже відгадали та у своєму серці відчували,
<i>Żegnając podświadomie przeszłość romantyczną.</i>	Несвідомо прощаючись зі своїм романтичним минулим.

На світанку постаті із нічного видіння стають «імлістими», «зникають усі шепотіння та чари». «Слова, що завершують згаданий твір, навіюють не тільки відхід ночі, але, перш за все, пробудження зі сну, в якому романтичні видіння постатей Словацького та його близьких виринули разом із маревом актуальної дійсності, що її спричинили події 1939-го року» [16, 35].

Кременець, з яким прощається Балінський, у вірші відіграє символічну роль. З одного боку, ми знаємо, що згаданий твір виник на основі особистих переживань поета та його перебування в Кременці у вересні 1939 р. (про Станіслава Балінського та Кременець у вересні 1939 р. згадує Антоній Слонімський [30, 388]), а з іншого — тут немає описів самого міста, гір Бони чи не менш відомої Черчі, не котяться річки «Ікви срібні

хвилі» (Ю. Словацький «У щоденнику Софії Бобрівни» („*W pamiętniku Zofii Bobrowny*”)), не видно характерних міських споруд, не згадується Кременецький колегіум, усипальниця Саломеї Словацької та навіть «малесенька кондитерська крамничка, в якій чути запах кориці та свіжо звареної кави», що на вулиці Широкій [11, 78]. До цього переліку «справжні» жителі Кременця могли б додати ще багато цікавих місць, які з глибин пам'яті видобуває меланхолія (вибираючи іменник «меланхолія» свідомо натякаю на текст Дарії Скурчевської [29]).

Проте чи варто згадувати «Прощання з Кременцем 1939» під час наукової конференції «Діалог двох культур»? Чи не сприйматиметься текст цього вірша як провокація? Переконали, що цього не станеться. Адже якщо ми хочемо вести автентичний діалог двох (або й багатьох) культур, то мусимо почати вивчати твори, які для цих культур мають першочергове значення, які формували та й продовжують формувати свідомість, душу й менталітет нації. Для поляків та українців Кременець — це деякою мірою два різні місця. Так, згідно з путівником, це конкретний населений пункт на карті (північна широта 50°05', східна довгота 25°43'), місто, яке до 1945 р. належало польській державі. Сьогодні Кременець — Тернопільська область і є українською територією. Друге місце — це ментальний простір поляків, «уявне» місто, один із символів «романтичного минулого». «Уявне» тут вживається у значенні близькому до поняття «уявна спільнота» (*imagined community*) Бенедикта Андерсона [1] та «уявна географія» Симони Шкрабец [32]. Коли

вирушаю на Креси, «уявна» пам'ять малює певні образи і в цей момент я описую свої переживання. Мені здається, що кожен камінь пригадає Польщу і кличе її («камені кликати будуть» — „*kamienie wołać będą*”). Та розумію, що це лише ілюзія — камені не кличуть. А можливо, за цими відчуттями приховується щось набагато глибше, що не має простого пояснення. Може, саме тому ці «камені» — руїни, мури, кладовища, пам'ятники та могили, костели, церкви та синагоги — зворушують нас. І, кажучи словами поета, хоч «померли у житті, продовжують жити у пісні» або ж, як стверджує Генрик Жевуський, «*те, що відходить із реального світу, радо ховається у світ мистецтва*» [28, X].

Кременець живе у колективній пам'яті поляків і залишається частиною нашої культури. Цю пам'ять мусимо постійно відновлювати, актуалізувати, інтерпретувати по-новому та зіставляти з культурою, тобто колективною пам'яттю, інших спільнот та націй. (За Ю. Лотманом, тут розумію культуру в семіотичному значенні, як «*збірний інтелект та збірну пам'ять, тобто понад-індивідуальний механізм охорони та передачі деяких відомостей (текстів) та творення нових*» [4, 250].) Ми не можемо, не маємо права відмовлятися від неї. Адже, як зазначав Адам Верцінський: «*не можна обминути мовчанням важливі фрагменти своєї історії, оскільки відсутність пам'яті загрожує окремій особистості психічною хворобою, не згадуючи вже про спільноти, які необдуманно прирікають себе на втрату своєї тотожності*» [36, 34].

ДЖЕРЕЛА

1. Андерсон Б. Воображаемые сообщества = *Imagined communities*. Размышления об истоках и распространении национализма / Б. Андерсон ; пер. с англ. В.Г. Николаева. — М. : КАНОН-пресс-Ц Кучково поле, 2001. — 286, [1] с.
2. Ахматова А. Собрание сочинений / Анна Андреевна Ахматова. — Москва : Эллис Лак, 1999. — Т. 7, доп. : Переводы, 1910–1950-е годы. — 702 с.
3. Балинский С. [Baliński S.] Варшавская коляда 1939 года [Электронный ресурс] / С. Балинский // Новая Польша. — Режим доступа : <http://www.nowopol.ru/index.php?id=339> (27.03.15).
4. Лотман Ю.М. Память в культурологическом освещении / Ю.М. Лотман // Чему учатся люди : статьи и заметки. — М. : Центр книги Рудомино, 2010. — 413, [2] с.
5. Baliński S. *Krajobrazy polskie* / Stanisław Baliński; wybór i posłowie W. Smaszcz. — Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1997. — 233, [3] s.
6. Baliński S. *Peregrynacje. Poezje wybrane 1928-1981* / Stanisław Baliński; wybrał, posłowiem i notą edytorскую opatrzył P. Hertz. — Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1982. — 261, [3] s.
7. Baliński S. *Wielka Podróż* / Stanisław Baliński. — London : M. I. Kolin, 1941. — 87 s.
8. Baliński S. *Wiersze zebrane (1927-1948)* / Stanisław Baliński. Londyn : Stowarzyszenie Pisarzy Polskich, 1948. — [4], 306 s.
9. Czapski J. *Na nieludzkiej ziemi* / Józef Czapski. — Kraków : Znak, 2001. — 376, [4] s.
10. Danilewicz-Zielińska M. *Krzemieniec 1939* / Maria Danilewicz-Zielińska // *Biesiada Krzemieniecka*. — 2010. — Т. 5. — S. 82–93.

11. Danilewicz-Zielińska M. Maj w Krzemieńcu / Maria Danilewicz-Zielińska // Biesiada Krzemieniecka. 2010. — T. 5. — S. 75–81.
12. Debkiewicz G. Spis zawartości czasopisma «Kamena» w latach 1945–1993 [Електронний ресурс] / Grzegorz Debkiewicz, Agnieszka Wilk. — Lublin : Ośrodek „Brama Grodzka — Teatr NN”. — Режим доступу до вид.: http://biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/Content/26063/KAMENA_umcs_ost.pdf (10.09.2014). — Biblioteka Multimedialna Teatrnn.pl — Spis zawartości czasopisma «Kamena» w latach 1945–1993.
13. Długosz L. Świadomość kruchości [Електронний ресурс] / Leszek Długosz // Przewodnik Katolicki. — 2008. — Nr 9. — Режим доступу до журн.: <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2008/Przewodnik-Katolicki-9-2008/Spoleczenstwo/Swiadomosc-kruchosci> (20.03.15). — Świadomość kruchości — Przewodnik Katolicki.
14. Haight A. Anna Akhmatova. A poetic pilgrimage / Amanda Haight. — New York : Oxford Univ. Press, 1976. — X. — 213 s.
15. Herling-Grudziński G. Liryka Balińskiego / Gustaw Herling-Grudziński // Wiadomości [Londyn]. — 1948. — Vol. III. Nr 19 (110). — S. 1.
16. Jaskóła E. Poetyckie podróże Stanisława Balińskiego / Ewa Jaskóła. — Katowice : UŚ, 1988. — 120, [4] s.
17. Jaskóła E. Romantyczne paralele w «Wielkiej podróży» Stanisława Balińskiego / Ewa Jaskóła // Studia o twórczości Stanisława Balińskiego; pod red. I. Opackiego i M. Pytasza. — Katowice : UŚ, 1984. — S. 63–89.
18. Keats J. Ody / John Keats; przeł. S. Baliński. — Londyn : Stowarzyszenie Pisarzy Polskich, 1951. — 41, [3] s.
19. Kowalska U. „Antrakty” Stanisława Balińskiego / Urszula Kowalska // Studia o twórczości Stanisława Balińskiego; pod red. I. Opackiego i M. Pytasza. — Katowice : UŚ, 1984. — S. 119–131.
20. Lechoń J. Poezje / Jan Lechoń; wyboru dokonał i życiorysem poety poprzedził M. Toporowski. — Warszawa : Czytelnik, 1957. — 202, [2] s.
21. Makowski S. Teofil Januszewski / Stanisław Makowski // Polski słownik biograficzny. — Wrocław 1964. — T. X. — S. 591–592.
22. Marx J. Poeta nostalgii / Jan Marx // Skamandryci. — Warszawa : Alfa, 1993. — 636, [3] s.
23. Marx J. Trzeci poeta nostalgii / Jan Marx // Poezja. — 1983. — T. XVIII. Z. 9. — S. 101–105.
24. Poezja polska 1939-1944. — Moskwa : Związek Patriotów Polskich w ZSRR, 1944. — 75, [1] s.
25. Pytasz E., Pytasz M. Stanisław Baliński a polska prasa na obczyźnie (casus «Wiadomości») / Ewa Pytasz, Marek Pytasz // Studia o twórczości Stanisława Balińskiego; pod red. I. Opackiego i M. Pytasza. — Katowice : UŚ, 1984. — S. 108–118
26. Rudziński K. Stanisław Baliński — mistrz liryki polskiej / Krzysztof Rudziński [Електронний ресурс] // Niedziela. — 2004. — Nr 49. — Режим доступу до журн. : <http://www.niedziela.pl/artukul/75558/nd/Stanislaw-Balinski—Mistrz-liryki> (28.03.15). — Stanisław Baliński — Mistrz liryki polskiej.
27. Rymkiewicz J. M. Słowacki. Encyklopedia / Jarosław Marek Rymkiewicz. — Warszawa : Sic!, 2004. — 573, [6] s.
28. Rzewuski H. Opowiadania starego szlachcica / Henryk Rzewuski; zupełne wyd. z własnoręcznego rękopisma autora. — Dreżno : [s. n.], 1857. — T. 1. — [4], LII, 216, [1] s.
29. Skórczewski D. Melancholia dyskursu kresoznawczego / Dariusz Skórczewski // Teoria — literatura — dyskurs. Pejzaż postkolonialny. — Lublin : Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, 2013. — S. 427–473.
30. Słonimski A. Jedna strona medalu: niektóre felietony, artykuły, recenzje utwory poważne i niepoważne publikowane w latach 1918–1968 / Antoni Słonimski. Warszawa : Czytelnik 1971. — 590, [2] s.
31. Studia o twórczości Stanisława Balińskiego / pod red. I. Opackiego i M. Pytasza. — Katowice : UŚ, 1984. — 154 s. — (Skamander. — T. 4).
32. Škrabec S. Geografia wyobrażona. Koncepcja Europy Środkowej w XX wieku / Simona Škrabec. Kraków : Międzynarodowe Centrum Kultury, 2013. — 275, [1] s.
33. Turkowski T. Baliński Michał (1794-1864) / T. Turkowski // Polski słownik biograficzny. Kraków : Polska Akademia Umiejętności, 1935. — T. I. — S. 240–242.
34. W kręgu bliskich poety. Listy rodziny Juliusza Słowackiego / Oprac. S. Makowski i Z. Sudolski, red. E. Sawrymowicz. — Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1960. — 762, [1] s.
35. Węgrzyniakowa A. / Motyw podróży w liryce Stanisława Balińskiego / Anna Węgrzyniakowa // Studia o twórczości Stanisława Balińskiego; pod red. I. Opackiego i M. Pytasza. — Katowice : UŚ, 1984. — S. 40–60.
36. Wierciński A. Przywracanie pamięci / Andrzej Wierciński. — WSP : Opole, 1997. — 123 s.
37. Wójcik W. Stanisław Baliński — współtwórca literackiej legendy Piłsudskiego [Електронний ресурс] / Włodzimierz Wójcik. — Режим доступу : <http://www.jpilsudski.org/artykuly-publicystyka-felietony/felietony/item/2039-stanislaw-balinski-wspoltworca-literackiej-legendy-pilsudskiego> (2.12.13).
38. Wójcik W. Skamandryci i inni nad Sekwaną. Szkice historycznoliterackie / Włodzimierz Wójcik. — Katowice : UŚ, 1995. — 186, [2] s.

Генрик Дуда.

«ПРОЩАНИЕ С КРЕМЕНЦЕМ 1939» СТАНИСЛАВА БАЛИНСКОГО

В статье речь идет о жизни и творчестве Станислава Балинского (1898–1984), польского поэта, писателя, дипломата и активиста в изгнании. Автор раскрывает связи художника с городом Кременец и семьей Словацких; осуществляет краткий обзор его произведений. Особое внимание уделяется детальному анализу стихотворения «Прощание с Кременцем 1939» („Pożegnanie z Krzemieńcem 1939”) С. Балинского. Автор приходит к выводу, что это произведение следует рассматривать как символическую часть, а именно — как прощание с романтическим прошлым („przeszłość romantyczna”). Кременец в этом стихотворении предстает не только как реальный польский город перед Второй мировой войной, но и как символ всей страны, разрушенной врагом.

Ключевые слова: Станислав Балинский, Кременец, «Прощание с Кременцем 1939».

Henryk Duda.

“FAREWELL TO KRZEMIENIEC 1939” BY STANISLAW BALINSKI

The article refers to the life and works by Stanislaw Balinski (1898–1984), Polish poet, writer, diplomat and activist in exile. The author of the text focuses on three main issues: he presents Balinski’s relation with the city of Krzemieniec and the Slowackis family, he gives a brief review of poet’s works, and analyzes S. Balinski’s poem “Farewell to Krzemieniec 1939” („Pożegnanie z Krzemieńcem 1939”). The analysis of the poem leads to the conclusion that „Pożegnanie z Krzemieńcem 1939” should be read mainly as a symbolic piece — as a farewell to the past romantic period („przeszłość romantyczna”). Krzemieniec in this poem is not only a real town in Poland just before the Second World War but it is mostly a symbol of the whole country destroyed by the historical events.

Key words: Stanislaw Balinski, Krzemieniec, “Farewell to Krzemieniec 1939”.